

ПРОГРАМИ И ИЗВЕШТАЈИ

ПЕТОГОДИШЊИ ПРОГРАМ РАДА ИСТОРИЈСКОГ ИНСТИТУТА ЦРНЕ ГОРЕ (1991–1995)

Петогодишњи Програм рада Историјског института Црне Горе (1991–1995) настао је као резултат промишљања и дискусија научних радника Института и консултација наших дугогодишњих спољних сарадника. За нове теме обезбиједили смо мишљења најпозванијих и најпознатијих југословенских стручњака за одређене области. У вези с предложеним новим темама Институт је организовао Округли сто (26. октобра 1990) на који је позвано око 50 стручњака, од којих се око 40 одазвало позиву и узело активног учешћа у раду ове трибине Института. На основу дискусије учесника Округлог стола и прибављених мишљења експерата, предлог Петогодишњег плана разматрало је новоформирано Научно вијеће Института и усвојило га на својој сједници од 23. новембра 1990. године.

Петогодишњи план Историјског института СР Црне Горе за период 1991–1995. године састоји се од: 1) тема радника Института из Плана 1986–1990. које се налазе у завршној фази, 2) уговорених тема радника Института које се преносе у нови Петогодишњи план, 3) тема спољних сарадника Института на којима се радило у периоду 1986–1990. 4) тема углавном спољних сарадника на којима се радило у претходним петогодишњим плановима, 5) непокривених тема из претходних петогодишњих планова, 6) НОВИХ ТЕМА – а) радника Института и б) спољних сарадника, 7) посебних пројеката на којима ће се радити у наредном петогодишњем периоду (1991–1995) и 8) тематских збирки извора, и то пројеката на којима се већ ради и нових пројеката.

Осим тога, у наредном средњорочном плану Институт је предвидио и неколико научних скупова, најчешће у сарадњи са Црногорском академијом наука и умјетности, али и са другим научним институцијама. То ће прије свега бити научни скупови посвећени значајним годишњицама из наше политичке и културне прошлости, као што су 50-годишњица јуслког устанка и 500-годишњица Црнојевића штампарије. (Ово су научни скупови

које планирамо, а готово по правилу се дешава да се одрже и неки непланирани скупови које наметне актуелна друштвена ситуација.) Осим научних скупова, Институт има своју сталну научну, односно стручну трибину Округли сто, која је научним програмима и пројектима, новим књигама, односно тематици којој су одређене књиге посвећене.

Нови петогодишњи план предвиђа и издавачку дјелатност, чију окосницу чини редовно излажење научног часописа **Историјски записи** и посебних издања Института које чине завршене теме и пројекти, а понекад и зборници радова са научних скупова.

Наш Петогодишњи програм 1991–1995 дијелом представља резултат научних потреба и реалних могућности Института, а немалим дијелом је и резултат наших жеља и ширих научних потреба, које неће бити могуће остварити усљед недовољних финансијских могућности наше Републике, а неке и усљед недостатка кадрова. Реализација неких капиталних пројеката, као што је вишетомна историја Црне Горе, зависиће и од спремности Републике да их финансира.

За конкретне нове теме радника Института Научно вијеће Института је обавезало њихове руководиоце односно ауторе да се придржавају мишљења експерата.

I Научни сектор

ТЕМЕ РАДНИКА ИНСТИТУТА ИЗ ПРОГРАМА 1986–1990. КОЈЕ СУ У ЗАВРШНОЈ ФАЗИ

1. Записи и натписи у средњовјековној Зети
Рок реализације 1990.
Руководилац: др Божидар Шенуларац.
2. Школовање Црногораца на европским универзитетима
Рок реализације 1986–1990.
Руководилац: мр Момчило Пејовић
3. Парламентарни живот у Црној Гори 1920–1938
рок реализације 1980–1990
Руководилац мр Милан Бајовић
4. Културна политика у Црној Гори 1929–1941
Рок реализације 1986–1990
Руководилац: мр Сенка Бабовић-Распоповић
5. Кретање и структура становништва у општини Титоград 1945–1981
Рок реализације 1990
Руководилац: Вукајло Глушчевић
6. Сељаштво у Црној Гори 1918–1941
Рок реализације 1987–1991
Руководилац: др Перко Војиновић
7. Црногорска дипломатија 1870–1918
Рок реализације 1986–1990
Руководилац: мр Радослав Распоповић

УГОВОРЕНЕ ТЕМЕ РАДНИКА ИНСТИТУТА КОЈЕ СЕ ПРЕНОСЕ У НОВИ ПЕТОГОДИШЊИ ПРОГРАМ

1. Топаљска комуниста (Херцег-Нови), самоуправна народна општина у XVIII вијеку (1718–1797)
Рок реализације 1989–1994
Руководилац: мр Драгана Радојичић
2. Правни систем у Црној Гори до средине XIX вијека
Рок реализације 1991–1994
Руководилац: др Чедо Лучић

ТЕМЕ СПОЉНИХ САРАДНИКА НА КОЈИМА СЕ РАДИЛО У ПЕРИОДУ 1986–1990.

1. Занати у Боки Ноторској у средњем вијеку
Рок реализације 1986–1991
Руководилац: др Марица Маловић-Ђукић
2. Цетињска митрополија и ослободилачка борба Црне Горе у XVIII и првој половини XIX вијека
Рок реализације 1987–1991
Руководилац: др Новак Ражнатовић
3. Југословенска идеја у Црној Гори у периоду 1750–1918
Рок реализације 1986–1990
Руководилац: др Новица Ракочевић
4. Писма Петра II Петровића Његоша
Дугорочни пројекат
Руководилац: др Јевто Миловић
5. Бар под млетачком влашћу
Рок реализације 1988–1991
Руководилац: Тадија Бошковић
6. Људске и материјалне жртве у другом свјетском рату
Рок реализације 1988–1991
Руководилац: др Томислав Жугић
7. Црногорско-руски односи од Париског до Берлинског конгреса 1856–1870
Рок реализације 1984–1989
Руководилац: др Радоман Јовановић
8. Дипломатски односи Црне Горе и Сједињених Америчких Држава
Рок реализације 1987–1990
Руководилац: др Милан Булајић
9. Концентрациони логори у Боки Ноторској 1941–1943
– Недељко Зорић
10. Савез земљорадника у политичком животу Црне Горе и Југославије 1918–1941
Др Лука Вукчевић

11. Пресуде добрих људи Боке Которске од првих помена до краја XIX вијека
Мр Весна Вичевић
12. Црна Гора и Италија 1862–1914
Др Љиљана Алексић-Пејковић
13. Финансије Црне Горе 1796–1860
Др Данило Алексић
14. Велике силе и уједињење Црне Горе и Србије
Др Драгољуб Живојиновић

ТЕМЕ ИЗ ПРЕТХОДНИХ ПЕТОГОДИШЊИХ ПРОГРАМА

1. Италија и проблеми Црне Горе 1914–1920
Др Драгољуб Живојиновић
2. Црна Гора у међународним односима послје 1878. године
Др Миро Војводић
3. Односи Црне Горе и Француске 1914–1918
Др Јован Р. Бојовић
4. Политички живот у Црној Гори 1914–1941
Др Димо Вујовић
5. Радикална и Демократска странка у Црној Гори 1919–1929
Др Богумил Храбак
6. Култура и просвјета у НОР-у Црне Горе 1941–1945
Др Зоран Лакић
7. Концентрациони логор у Бару 1942–1943
Гојко Вукмановић
8. Италијански антифашисти у редовима НОВ и ПОЈ
Мр Јован Вујошевић

НЕПОКРИВЕНЕ ТЕМЕ ИЗ ПРЕТХОДНИХ ПЕТОГОДИШЊИХ ПРОГРАМА

1. Будва, монографија
2. Улцињ, монографија (до пада под Турке и касније)
3. Брсково у средњем вијеку
4. Барска надбискупиа
5. Которски партиципат у средњем вијеку
6. Паштровићи
7. Конституисање црногорских и херцеговачких племена
 8. Продор Турске у Црну Гору и друштвене промјене које су њиме изазване.
9. Пиратство и његове последице на Јадрану
10. Устанак у Боки Которској 1869. године
11. Црна Гора и херцеговачки устанак 1875. године
12. Реформе у Црној Гори у почетку XX вијека
13. Црногорски градови под османском влашћу

14. Правосуђе у НОБ-у у Црној Гори
15. Њемачки окупациони систем у Црној Гори 1943–1944

НОВЕ ТЕМЕ

А) РАДНИЦИ ИНСТИТУТА

1. Идеје о словенској узајамности у Црној Гори до 1941. године (др Перко Војиновић)
2. Здравство у Боки Которској у XVIII вијеку (мр Драгана Радојичић)
3. Школовање омладине из Црне Горе и Боке у Русији од почетка 18. вијека до 1918. године на средњим, вишим и високим школама и универзитетима (мр Момчило Д. Пејовић)
4. Културне везе Црне Горе и Русије у XIX вијеку (мр Сенка Распоповић)
5. Миграциона кретања становништва из Црне Горе на Косову и Метохији 1912–1947 (мр Милан Бајовић)
6. Правни систем у Црној Гори од средине XIX вијека до 1918. године (др Чедо Лучић)
7. Средњовјековна архитектура на тлу Црне Горе (Драгица Ђурашевић-Миљић)
8. Ослободилачки рат и револуција у Црној Гори (1941–1945) (др Радоје Пајовић)
9. Руски (совјетски) фактор у сунобу ИБ са КПЈ у Црној Гори 1948–1953 (Радоица Лубурић)
10. Кретање и структура становништва у Црној Гори 1945–1981 (Вукајло Глушчевић)
11. Ономастика Титоградске Малесије (Мр Марно Цамај)
12. Споменици у Црној Гори (др Божидар Шекуларац)
13. Односи Црне Горе и Русије крајем XIX и почетком XX вијека (мр Радослав Распоповић)
14. Италијански ратни војни суд Црне Горе 1941–1943 (др Радоје Пајовић–Владо Марковић)

Б. СПОЉНИ САРАДНИЦИ

1. Законодавство у српским приморским средњовјековним градовима (др Невенка Богојевић-Глушчевић)
2. Црна Гора и црногорска литература у Русији и руској књижевној периодици (у оквиру ЦАНУ) (др Вукале Ђерковић)

3. Велики војвода Мирно Петровић (1820–1867)
(др Радоман Јовановић)
4. Развој образовања у Црној Гори 1945–1974. год.
(др Бранислав Ковачевић)
5. Игуман Мојсије Зечевић у свом добу
(др Миомир Дашић)
6. Развој културе и науке у Црној Гори (1945–1974)
(др Зоран Лакић)
7. Црногорска историографија у послеријатном периоду
(др Зоран Лакић)
8. Структура становништва западне Боне Которске 1850–1941. године
(Марија Црнић-Пејовић)
9. Сточарство Црне Горе 1863–1953
(Др Бранислав Маровић)
10. Руска флота на Средоземљу и Јадрану 1805–1807
(др Бранко Павићевић)

ПОСЕБНИ ПРОЈЕКТИ НА КОЈИМА ЋЕ СЕ РАДИТИ У ПЕРИОДУ 1991–1995

1. Вишетомна историја Црне Горе (Редакција)
2. Културно-историјски споменици Црне Горе (Археолошки локалитети,
архитектонски споменици у урбане цјелине)
3. Црногорско-руски односи 1711–1918
Зборник докумената дугорочни пројекат (Ј. Р. Бојовић)
4. Историја народа Југославије
5. Вишетомна историја Савеза комуниста Југославије
6. Затвори и логори у Црној Гори 1941–1945

ТЕМАТСКЕ ЗБИРКЕ ИЗВОРА

А. ПРОЈЕКТИ НА КОЈИМА СЕ ВЕЋ РАДИ:

1. Извори за историју радничког покрета и револуције у Црној Гори
(1918–1945), Серија I: 1918–1941; серија II 1941–1945; серија III.
1945–1960
2. Уједињење Црне Горе и Боке 1813–1814 и рад заједничке владе
3. Петар II Петровић Његош, Грађа (Ј. Миловић)
4. Непозната писма Петра Првог Петровића (Ј. Р. Бојовић)
5. Народна власт у Црној Гори 1941–1945 (Зоран Лакић)

Б. НОВИ ПРОЈЕКТИ

1. Италијански извори о Црној Гори 1941–1943 (Р. Пајовић)
2. Турски извори о Црној Гори (М. Васић)
3. Аустријски извори о Црној Гори

4. Француски извори о Црној Гори за вријеме првог свјетског рата (Ј. Р. Бојовић)
5. Извори о Информбиру у Црној Гори (Б. Ковачевић)
6. Шћепан Мали, зборник докумената (Др Растислав Петровић)

НАУЧНИ СКУПОВИ

Научне скупове Институт организује према потреби, најчешће поводом значајних годишњица: (у суорганизацији са ЦАНУ и Катедром за 1. Тринаестојусли устанак у Црној Гори 1941. године (поводом 50-годишњице) (у суорганизацији са ЦАНУ и Катедром за историју у Никшићу) (1991).
2. 500 година од Ободске штампарије (1994).

ОКРУГЛИ СТОЛОВИ

Округли столови су постали стална трибина Историјског института. Организују се према потреби, а најчешће три до четири пута годишње. На њима се води расправа о средњорочним плановима, о појединим научним пројектима и новим књигама. Расправа о новим књигама обично се користи као повод за разговор о широј научној проблематици из домена којем је одређена књига посвећена.

ИЗДАВАЧКА ДЈЕЛАТНОСТ

У оквиру издавачке дјелатности Институт објављује часопис **Историјски записи** и посебна издања.

Часопис излази четири пута годишње, а понекад, у недостатку финансијских средстава, и као двоброј, односно два двоброја годишње.

Као посебна издања објављују се студије – монографије, зборници радова и зборници односно збирке докумената.

МЕЂУНАРОДНА САРАДЊА

Институт ће радити на међународном пројекту Црногорско-руски односи 1711–1918 (документи) заједно са Институтом славистике и балканистике Академије наука СССР-а и Катедром за историју јужних и западних Словена Историјског фак. МГУ.

Вршиће размјену научних радника са институцијама из Совјетског савеза, Аустрије, Италије, Француске и других земаља.

Вршиће размјену издања са сродним институцијама у иностранству.

Научни радници Института ће учествовати на међународним конгресима и научним скуповима.

II

Стручни сектор

АРХИВА И БИБЛИОТЕКЕ

Полазећи од научних и стручних потреба, рационализације пословања, ефикаснијег коришћења кадровских потенцијала и радног времена, органи Историјског института СР Црне Горе одлучили су да досадашња два научна одјељења (одјељење до 1918. и одјељење од 1918. до данас) споје у научни сектор, а Архив и Библиотеку и стручни сектор.

Спајање Архива и Библиотеке, која је у свом саставу имала и архивску грађу за историју Црне Горе до 1918. године, у једну организациону јединицу сматрамо корисним из више разлога. Обје организационе јединице у функцији су опслуживања научних радника Института и ван њега. Сви корисници фондова Архива и Библиотеке – научни, културни и јавни радници из Титограда и са стране – за обраду својих тема по правилу истовремено користе и једне и друге фондове, па је њихово услуживање (пружање стручних информација, рад у читаоници, коришћење средстава за умножавање и сл.) једноставније у оквиру једне организационе јединице. Сада се спаја Архив из старије и новије (за раднички покрет) прошлости Црне Горе, каква је пракса и у осталим сродним институцијама у земљи и иностранству. Напомињемо да се и до сада грађа Архива, како из старије тако и из новије историје) користила под називом Архив Историјског института. Спајањем Архива и Библиотеке обједињен је научни сектор у Институту, без кога би био немогућ рад Историјског института.

Дјелатност Библиотеке (у чијем је саставу била Архива из старије црногорске прошлости) до сада уопште није финансирана, иако је она специјализована библиотека републичког значаја, која има богате стручне фондове, многе старе и ријетке књиге, часопис и листове, којима се служе не само радници Института већ и многи други ствараоци – научни, културни и јавни радници Титограда, Црне Горе, па и шире.

Дјелатност Архива за раднички покрет при Историјском институту, како се до сада звао, финансирала је Републичка СИЗ културе. Доиста су то била недовољна средства за пуно финансирање програма дјелатности и развоја Архива, односно средстава једва довољна за подмирење скромних личних доходака и одржавање постојећег стања у Архиву. Нормално би било очекивати да дјелатност Архива и Библиотеке Института, који по значају културноисторијског блага којима располажу имају шири републички значај, убудуће финансира Републички фонд за културу, који иначе финансира архивску и библиотечку дјелатност од значаја за Републику.

Архив и библиотека Института имају задатак да прикупљају, сређују и чувају архивску грађу, стручну литературу, периодику и штампу потребну за изучавање историје Црне Горе од најстаријих времена до данас. Радници Архива и библиотеке, поред стручне обраде архивске грађе, књига,

штампе и периодике, и бриге око набавке, заштите и коришћења фондова, баве се и припремом архивске грађе за публикување и научно стручним радом из области историје, архивистике и библиотекарства посебно на основу грађе из својих фондова.

За очекивати је да ће Републички фонд за културу прихватити да уз досадашње финансирање рада Архива (8 радника) финансира и програм рада Библиотеке (2 радника), тим прије што он има задатак да финансира библиотечку дјелатност од значаја за Републику, те да ће одобрити реална средства која ће омогућити остваривање програма рада и унапређивање дјелатности Архива и библиотеке Института.

У посљедње вријеме заговара се идеја да се досадашњи Архив за раднички покрет припоји Архиву СР Црне Горе на Цетињу, што се правда неким формалним и стручним разлозима. Међутим, уколико би се реализовала оваква идеја Институт би био лишен основних услова за рад – архивске грађе коју је годинама прикупљао, а посебно грађе за изучавање прошлости Црне Горе од 1918. до 1945. године, гдје спада и најкомплетнија архивска грађа о ослободилачком рату и социјалистичкој револуцији у Црној Гори. Што се тиче формалнозаконских разлога, њих је лако отклонити уношењем у Републички закон о архивима и заштити архивске грађе једног члана којим би се прецизирали задаци и надлежности овога Архива, које је он у досадашњем раду и имао. Што се тиче стручних разлога, они не постоје као сметња нити за дјелатност овога Архива нити за дјелатности архивске службе у Црној Гори. Наиме, стручна обрада архивске грађе, њено чување и коришћење у овом Архиву врши се по архивистичким прописима. Нема никакве сметње за стручну и свану другу сарадњу са Архивом СР Црне Горе и његовом матичном службом. Исто то важи за стручну сарадњу и рад матичне службе Централне народне библиотеке у односу на библиотеку Института.

Архив ради у оквиру Института и има само стручне раднике, користи заједничке просторије, административне и техничке службе, опрему, струју, воду и телефон. Било би веома скупо и у постојећим условима практично скоро немогуће издвојити Архив из састава Института. С друге стране, скоро половина архивске грађе је власништво Историјског института стечено путем откупа, понлона и истраживачким радом радника Института у другим архивима и на терену (копије, микрофилмови, преписи, мемоарска грађа и др.). Остали дио грађе Архива чини дио грађе преузете од бившег Архива ЦК СК Црне Горе послвије преласка Историјског института у Титоград 1959. године, као и касније преузимана грађа (од стране нашега Архива) из републичких друштвено-политичких организација и од бивших средских комитета КП Црне Горе. Дакле, рад Института не може се замислити без грађе Архива и библиотеке, па Институт не може дозволити издвајање Архива из свог састава, посебно не грађе до 1945. која је углавном његово власништво.

Стручни сектор Института – Архив и библиотека – има 10 стручних радника (5 са високом спремом, 3 са вишом и 2 са средњом спремом), који обављају послове из програма рада Архива и библиотеке Института.

Архив Института располаже:

- грађом за историју Црне Горе до 1918. године – 533 фасцикле грађе (оригинали, фотокопије, преписи, микрофилмови и мемоари) прибављене путем поклона, откупа и истраживачким радом;

- архивском грађом за период 1918–1945. године – око 350 архивских кутија грађе о радничком покрету и НОР-у Црне Горе (оригинали, копије, преписи, микрофилмови и мемоарска грађа), већим дијелом прибављене истраживачким радом, откупом или поклонима, а дијелом преузете од бившега Архива ЦК Црне Горе;

- архивском грађом из периода социјалистичке изградње Црне Горе – око 1300 архивских кутија – преузетом од Централног и сресних комитета Црне Горе и из регистратура републичких друштвено-политичких организација (Социјалистичког савеза, Савеза синдиката, СУБНОР-а и Савеза омладине) као и неколико збирки докумената уступљених или поклоњених;

- архивском грађом Историјског института, Друштва историчара и Редакције за историју Црне Горе – око 80 архивских кутија преузетих из регистратуре Института.

Сада Архив располаже са 18 архивских фондова и више десетина збирки докумената са око 2250 архивских кутија, односно око 400 дужних метара архивске грађе.

Библиотека Историјског института располаже са преко 24.000 наслова књига, часописа и листова и ради на стручном сређивању, набавци, заштити, чувању и крошћењу овога фонда.

I – ПЛАН АРХИВА

Архив планира да у наредном петогодишњем периоду ради на сређивању и заштити постојеће грађе, истраживању ради попуне својих фондова, публиковању архивске грађе и преузимању нове грађе из регистратура.

Сређивање постојеће грађе

Архив планира:

- да у наредном периоду ради на сређивању постојеће грађе из периода од 15. маја 1945. године по фондовима, односно збиркама, уз израду предметне картотеке, именичког и географског регистра;

- да ради на увођењу и осавременавању помоћних архивских књига, водича и правилника;

- на даљем сређивању послужбених фондова грађе и постепеној изради обавјештајних средстава за њих.

У овом периоду Архив ће преузети и средити постојећу грађу из историје Црне Горе од 1918. године, која се сада налази у саставу библиотеке Института. Ради се о грађи коју је Институт временом стекао путем поклона и откупа, као и грађи коју су научни радници прибавили

истраживањем у земљи и иностранству у виду микрофилмова, фотокопија, преписа и превода. Архив ће такође преузети и средити и старија годишта грађе из регистратуре Историјског института.

Заштита архивске грађе

У циљу заштите грађе, Архив ће у наредном периоду настојати да изради ксерокс-копије за сву оригиналну грађу до 1945. године, као и за важнија уникатна документа из каснијег периода. Планира се и микрофилмовање најважнијих фондова грађе чим се за то створе потребни технички услови. Наставиће се конзервирање, односно ламинација оштећених и важнијих оригиналних докумената. Поред тога, радници Архива ће редовно вршити физичку заштиту грађе стављањем докумената у архивске кошуљице и кутије, чишћењем, провјетравањем и др.

Истраживање ради попуне архивских фондова

Архив ће наставити истраживачки рад у другим архивима у земљи и са истраживањем на терену ради попуне архивских фондова документима који недостају – путем ксерографисања, фотокопирања или микрофилмовања, као и прикупљање мемоарске грађе о процесима и догађајима о којима је грађа слабо сачувана. Очекујемо да ће се у овом периоду створити услови за истраживање грађе у архивским центрима ван наше земље, посебно у Москви и Риму, како би се истраживала и снимала тамо постојећа грађа о радничком покрету и НОР-у Црне Горе.

Публиковање архивске грађе

Један од важнијих задатака Архива у наредном периоду биће даљи рад на припреми и публиковању грађе у едицији „Извори за историју радничког покрета и револуције у Црној Гори“. У оквиру ове едиције, за коју се грађа припрема за публиковање хронолошким редом у три серије (I – за међуратни период, II – за ратни период, III – за послератни период), у наредном петогодишнем периоду планирамо да заједно са научним радницима Института и спољним сарадницима припремимо и публикујемо:

двје књиге грађе из међуратног периода (1930–1937) и да радимо на припреми за публиковање сљедеће двје књиге докумената из овог периода (1937–1941);

да публикујемо двје књиге грађе из ратног периода (април–децембар 1941) и радимо на припреми за публиковање сљедеће двје књиге докумената из 1942. године;

да публикујемо једну књигу докумената из послератног периода (1945–1948) и радимо на припреми за публиковање сљедеће књиге.

Поред наведеног, Архив ће наставити да у сарадњи са радницима Института и спољним сарадницима ради на припреми и публиковању посебних тематских збирки докумената. Тако су углавном већ припремљене за штампу двје књиге грађе „Подгорички срез у НОР-у

1941–1945“ – документи НОП-а и књига докумената „Други конгрес СК Црне Горе“, које ће вјероватно изаћи из штампе наредне године. У току је рад на припреми за штампу тематске збирке „Народна власт у Црној Гори 1941–1945“, а планирамо и рад на припреми за штампу и других тематских збирки докумената из старије и новије историје Црне Горе.

Преузимање нове грађе

Архив планира да у наредном периоду изврши припрему за преузимање архивске грађе из регистратуре републичких друштвено-политичких организација: Савеза комуниста, Социјалистичког савеза, Савеза синдиката, Савеза социјалистичке омладине и СУБНОР-а Црне Горе, од којих је дио грађе Архив раније преузео. Ова грађа треба да се уз стручну помоћ радника Архива среди у регистратурама за примопредају, тј. да се према листи категорији докумената са роковима чувања изврши изучавање грађе која није за трајно чување и да се архивска грађа припреми за записничко преузимање. С обзиром на текућу трансформацију ових организација, у споразуму са творцима, њихова грађа би се преузела од стране Архива закључно са задњим конгресима ових организација чим се створе потребни смјештајни услови у Архиву.

Архив ће настојати да из Архива Републичког СУП-а преузме архивску грађу из ратног периода и среди је за потребе коришћења. Такође ће настојати да и код других органа и организација пронађе и преузме дјелове грађе о радничком покрету и НОР-у Црне Горе, која би по свом карактеру требало да буде у саставу грађе овога Архива.

Да би се планирани задаци могли остварити, потребно је:

1. обезбиједити проширење смјештајног простора у згради за Архив, посебно за депо;

2. обезбиједити потребну техничку опрему за рад Архива (сталаже, микрочитач, писаћу машину, магнетофон, ксерокс, дио опреме за приручну фотолaborаторију);

3. Архив кадровски ојачати са најмање два стручна архивска радника са високом спремом и једним стручним радником са средњом спремом који би радио на заштити, микрофилмовању, фотокопирању и ксероксирању докумената;

4. обезбиједити да се у Закону о архивима и заштити архивске грађе, чија је припрема у току, ријеша статус Архива Историјског института као специјалног Архива од републичког значаја и пропишу његове надлежности;

5. да се обезбиједи редовно финансирање програма дјелатности Архива из републичких извора и повећана средства за истраживање, заштиту и публиковање грађе овог Архива, с обзиром на њену очуваност и значај.

II ПЛАН БИБЛИОТЕКЕ

Библиотека је основана 1948. године у саставу Историјског института Црне Горе и спада у врсту специјалних библиотека.

Према свом карактеру приступачна је ограниченом кругу корисника, прије свега радницима Установе у чијем је саставу, али и релативно широј јавности, иако се ради о библиотеци затвореног типа.

Њен рад је регулисан законским прописима и Правилником рада Библиотеке.

Библиотека (осим почасним члановима, што је одређено посебним Правилником) не даје библиотечки материјал ван библиотеке.

Периодика се користи искључиво у читаоници. Читаоница има 30 читаоничких мјеста. На жалост, читаоница служи у исто вријеме и као канцеларијски, а дјелимично и као магацински простор и као сала за разне заједнице и састанке.

Библиотека посједује 23.767 наслова књига и брошура, 136 наслова новина, 573 наслова часописа и извјестан број рукописа (534). Међу књигама има знатан дио старе и ријетке књиге па и раритета, а међу периодиком има наслова који су с краја прошлога или почетка овога вијека и из међуратног периода.

По садржају књиге су, углавном, из уско стручних области, прије свега из историје и других граничних дисциплина. Смјештене су у полицама по принципу нумерус куренса. Недостатак простора не дозвољава другачији распоред.

Књиге се добијају прије свега размјеном и поклонима и само мали дио куповином. Куповина је, због недостатка средстава, скоро занемарљива. На примјер, у 1989. години купљено је свега 14 књига, а за то је потрошено свега 1.131,00 динара. Податак је довољно илустративан и говори сам за себе.

У библиотеци раде свега два радника—извршиоца (оба са положеним стручним библиотечким испитом): библиотекар – руководилац библиотеке (и то од скоро) и књижничар. Међутим, док није примљен библиотекар, књижничар је годинама радио све послове везане за библиотеку – од магационера, радника у читаоници до стручних послова књижничара, вишег књижничара и библиотекара, а за то не само што није био посебно плаћен већ није имао, особито раније, никакво разумијевање ни помоћ за свој рад. Иако је књижничар за све то вријеме урадио доста, по природи ствари библиотека је таворила и заостајала за библиотекама сличног типа.

Захтјеви модерног библиотекарства траже сасвим другачији однос према Библиотеци Историјског института СР Црне Горе. Прије свега, морају се сваке године додјељивати и одвајати и плански усмјеравати финансијска средства намијењена искључиво за библиотеку. Извори финансирања одређиваће, углавном, и њен рад и напредовање. У противном, библиотека Историјског института не би могла пратити развој библиотечке дјелатности у Црној Гори уопште, а у оквиру библиотека

сличног типа, посебно. То је важно зато што основна дјелатност Историјског института, особито његов научноистраживачки рад, у великој мјери зависи и од нивоа и степена опремљености, уређености и стручне развијености сопствене библиотеке. Средства и простор су услов (без кога се не може) за нормалан рад и за даљи развој ове библиотеке.

Библиотека, по закону нема право на обавезни (бесплатан) примјерак штампаних ствари. Зато би убудуће требало плански усмјеравати знатна средства за набавку књига и периодике.

У наредном петогодишњем периоду биће потребна и знатна средства да би библиотека могла да нормално функционише и на стручном и на организационом плану и што се тиче простора и набавке инвентара, фотокопирања и микрофилмовања, кадровског јачања и стручног усавшавања, а посебно за куповину књига уско стручног карактера и друге неопходне литературе, рјечника, енциклопедија и приручне библиотечке литературе.

Особита пажња би се морала поклонити стварању претпоставки за укључивање у јединствени Библиотечко-информациони систем (БИС) и прелазак на компјутерску обраду података и давања информација. То ће, можда, у овом периоду бити не само оправдана жеља да се уради него и императивна обавеза.

Простор у коме је смјештена библиотека није никада био функционалан. Библиотечки фонд је расцјепкан од просторије до просторије, измијешан, претрпан и г.рилично необезбијеђен. Убудуће ћемо се залагати да се простор повеже и боље искористи. У потоње вријеме, захваљујући разумијевању директора Института, додијељене су још двије мање просторије, од којих је једна скоро неупотребљива. Потребна су извјесна улагања да се поменуте просторије оспособе и осигурају за одлагање библиотечног материјала, као и за набавку основног инвентара.

Бар привременим рјешавањем проблема простора брже ће се ријешити нагомилане тешкоће и на стручном и на организационом плану.

За наредних пет година мора се направити нова, стручна, организациона схема библиотеке и нови опис радних мјеста, послова и задатака и уградити у нови Статут и Систематизацију.

Постојећа схема није остављала никакве могућности за даљи развој библиотеке и доста је кочила њено напредовање у сваком погледу, нарочито на стручном плану.

Да би библиотека могла да отаљава редовне текуће послове и отклони дугогодишњи застој, потребно ју је кадровски ојачати. У новој систематизацији радних мјеста, послова и задатака мора се предвидјети отварање нових радних мјеста и попунити их када се за то степену услови, прије свега финансијски.

У наредни пет година треба примити једног библиотекара који би, осим текуће обраде, радио на ретроактивној индексацији постојећег фонда књига по правилима универзалне децималне класификације и био одговоран за израду стручног каталога. Да би тај фонд обрадио, потребно му је 7–10 година, а затим би прешао на стручну обраду периодике. Постојећи библиотечар руководиоц библиотеке радио би, осим на

стручно-организационим пословима, на изради ауторског каталога, специјалних и регионалних каталога и на изради библиографија.

За стручно вођење и обраду периодике (каталошку) потребно је отворити радно мјесто вишег књижничара. Ово мјесто је сада приоритетно зато што је периодика годинама несређена и што на њој, осим инвентарисања и картонирања, није ништа стручно рађено нити има икаквог каталога, чак ни картотеке.

Постојећи књижничар радио би послове које подразумејева његов степен стручности, али би осим послова које би он имао и даље прелазно дозвољене оквиру због преоптерећености. Особито ако би читаоница библиотеке радила у двије смјене, за шта се залажемо. Уколико би библиотека увела аутоматску обраду података и давање информација, сви би ти радници и те како имали посла,

Сада можемо констатовати да због недостатка стручног кадра стручни послови до сада нијесу могли бити рађени по стандардима.

Библиотека сада посједује само ауторски каталог, писан руком, по старој обради, неиздиференциран и неуједначен (заједно су листићи и за домаћу и за страну књигу, као и за страну ћирилицу и за страну латиницу).

Започет је рад на уједначавању каталога и формирању каталога стране латинице и ћирилице. Међутим, тај посао је стао због тога што, за сада, Институт не може да издвоји средства за куповину каталожних (металних) ормарића по стандардима.

Планирано је за наредни петогодишњи период формирање стручног каталога по универзалној децималној класификацији (УДК). И за овај каталог потребан је стандардни каталожни ормарић.

Сви каталози морају бити рађени по савременим библиотечким стандардима, јер то је, осим издвајања финансијских средстава, основни предуслов за прелазак на компјутеризацију, односно за аутоматску обраду података. Пошто библиотека Историјског института не располаже неким огромним библиотечким фондом, довољан би био један компјутер са штампачем да се у базу података убаци цијели фонд. Природно, библиотека би се прено Универзитетске библиотеке укључила у јединствену југословенску библиотечку мрежу. За све то нијесу потребна нека претјерано велика материјална улагања. Кад-тад то ће се морати учинити, можда и декретом, али тада ће бити сувише касно.

Осим за адаптацију додијељених просторија, у овом петогодишњем радобљу мораће се плански издвојити средства и за набавку најнужнијег библиотечног инвентара (за савремене отворене металне полице за књиге и периодичку итд.). Због дугогодишњег недостатка простора и инвентара за одлагање библиотечног материјала, фонд је био измијешан и несређен и у приличној мјери изложен разним опасностима и пропадању.

У наредних пет година мора се много више учинити на чувању и стручној заштити фонда, повезивању и коришћењу старих књига и особито старе црногорске и предратне периодике (која од честе употребе пропада, а пријети јој опасност и од физичких, хемијских, биолошких и других фактора). Ово мора да буде брига не само Института и његове библиотеке већ и државе и њених органа.

И за то се морају издвајати намјенски одређена финансијска средства.

Још једном морамо подвући да је један од главних задатака у наредном периоду попуњавање библиотечног фонда, прије свега куповином.

Потребе и материјални трошкови библиотеке од 1990. до 1995. планирају се у границама реалности и чине минимум испод кога се не би смјело ићи.

Знатан дио средстава мора се одредити и за фотокопирање и микрофилмовање, особито периодике између два рата (на примјер: „Зетски гласник“, „Службени гласник“, часописи „Развршје“, „Ваљци“, „Гранит“, „Удар“, „Срж“ итд.), као и друге периодике која је угрожена.

Библиотека нема ни писаћих машина, без којих је немогућ рад у библиотеци (латиница, ћирилица и руска ћирилица), а нема ни сопственог печата који би се разликовао од званичног печата установе.

Даљи рад библиотеке, особито рад на каталозима, немогућ је без набавне неопходне стручне библиотечке литературе и стручних приручника, особито УДК таблица. Средства су потребна за оживљавање културно-пропагандне дјелатности библиотеке (изложбе књига, јубилеји, промоције, предавања, сусрети са научним радницима и умјетницима итд.).

Библиотека Историјског института требало би да држи и једну сталну трибину.

У наредном петогодишњем периоду потребно је много више урадити на сарадњи и размјени са сличним установама и библиотекама, иако реципроцитет није могуће стриктно поштовати.

Размјена издања Историјског института требало би да иде преко библиотеке.

Финансијска средства за библиотеку морају се одвајати на нивоу фонда и морају се плански усмјеравати.

Недопустиво би било да библиотека Историјског института и даље тавори и заостаје за другим библиотекама. Она мора постати модерна библиотека примјерена времену, сопственом карактеру и функцији. Било какав другачији статус довео би њен рад у трагичну и недопустиву ситуацију. У наредних пет година сви редовни послови требало би да теку нормално: од пријема и завођења нових књига и периодике, инвентарисања, до обраде и израде каталога, а можда и до аутоматске обраде података и давања информација.

Све у свему, у наредном петогодишњем периоду требало би се изборити за бољи третман и статус ове библиотеке, за одговарајуће промјене, по стандардима, и на организационом и на стручном плану, а особито на детерминишућем плану финансирања.

Пошто ће Архив и Библиотека убудуће сачињавати једно одјељење, требало би, упркос професионалној независности, помоћи њихово прожимање и рад према потребама установе, оснивача у чијем су темељу и увећати могућности професионалног повезивања у јединствени информативни систем Југославије.

децембар 1990.